

Program és nemzedék

(Fejezet az Erdélyi Fiatalok előtörténetéből 1923—1929)*

CSAPODY MIKLÓS

1930 januárjában, a hagyományos társadalmi eseményt jelentő diákbalon új folyóirat jelent meg Kolozsváron, az *Erdélyi Fiatalok* című romániai magyar főiskolás lap. Ekkor lépett először a nyilvánosság elé az erdélyi magyarság első kisebbségi ifjúsága, pontosabban ennek a generációnak az a reális helyzettudatú, egységes és felkészült csoportja, amely a maga új eszmévilágában konkrét gondolati alapállást és önálló társadalompolitikai koncepciót tudott megfogalmazni. A mozgalom és folyóirata egy évtizeden keresztül vállalkozott a mentalitás átformálására, elsősorban az ifjúsági közgondolkodás megváltoztatására. Az Erdélyi Fiatalokban programformát öltött gondolatiság kidolgozását és a működés irányítását Jancsó Béla, László Dezső és a többi főmunkatárs: Balázs Ferenc, Bíró Sándor, Debreczeni László, Demeter János, Jancsó Elemér és mások végezték, annak a generációnak a legjelentősebb alakjai, amelyet 1929 nemzedékeként tart számon az eszmetörténet.

Az Erdélyi Fiatalok tízéves kisebbségi lét után, az eszmei vívódások és a szervezeti széttagoztság útjait járó ifjúsági munkának a betetőzését hozta, amikor a maga önerejű intézményteremtésekor koncepcióját természetszerűen a nemzedékiség jegyében fogalmazta meg. Az Erdélyi Fiatalok létrejöttének ténye, ideológiai, mozgalmi-szervezeti és személyi viszonyainak bonyolultsága éppen erre a nemzedékiségre hívja fel a figyelmet, mint szociológiai és mentalitásbeli újdonságra, és mint az ideologikumnak sajátos társadalmi-demográfiai meghatározottságú kifejeződésére; ez a sajátosság az eszmei folyamatok megnyilvánulásának általános jellemzője volt a két háború közötti romániai magyar szellemi életben. Ekkor ugyanis az ifjúkor életszakaszából közösségi létformává vált. A változatos és ideológiai szempontból egyre számosabb ellentétet felszínre buktató, majd kiélezett küzdelmekben összecsapó nemzedéki megmozdulások végigkísérték és erőteljesen befolyásolták a korszak közéletét. Eközben eszmetörténetileg is jelentős csomópontokhoz vezettek, amelyeknek létrejöttét külső tényezők (politikátörténeti, demográfiai, belpolitikai és más korlátozó körülmények) is szabályozták. Mindezek függvényében igazán csupán az a generációs tömörülés tudott valóban nemzedékké formálódni és tartósan, eredményesen küzdeni

* Részlet egy nagyobb tanulmányból.

programja érvényesítéséért, amely a reális helyzetmeghatározás talaján képes volt átfogó cselekvési tervet adni a kisebbségi társadalom létfolyamatainak kibontakoztatására. A generációs jelentkezések alkalmi föltűnésük vagy időleges intézményesülésük, illetve az általuk meghatározott események tekintetében az I. világháború vége és a II. világháború befejezése közötti negyedszázados periódusban — az Erdélyi Fiatalok történeti kontextusában — a következő szakaszosságot mutatják:

I. (1918—1929) Az 1918 utáni évektől egészen 1929 nemzedékének felléptéig tart a kisebbségi társadalom kibontakozási folyamatainak felerősödése, a kultúra szervezeti megalapozódásának (az *Erdélyi Helikon*, *Szépírók Céhe*, *Korunk* stb. létrejöttének) és a nemzedéki erőfelhalmozódásnak a *meny-nyiségi* korszaka, a közepén olyan kiemelkedő állomással, mint az 1923-ban jelentkező *Tizenegyek* csoportosulása, majd ettől az évtől s különösen 1924/25-től megindul a magyar hallgatóság nagyarányú megnövekedése is első sorban a kolozsvári egyetemen.

(1923) Bár a *Tizenegyek* antológiáját még félévtizednyi felkészülési idő választja el a szervezett kiállástól, mégis ez a csoportosulás az eszme- és irodalomtörténetileg dokumentálható előképe az évtizedvég új törekvéseinek s egyben ideológiai-irodalmi elágazási pontja is a művelődés kibontakozásának. A *Tizenegyek*nél ugyanis a küldetéstudat romantikus hangsúlyozásában és az önmeghatározás elméleti igényében még együtt volt a sajátosságra figyelő *irodalmiság* eszménye és a népi alapozású *társadalmiság*; az irodalmiság nyomvonala később Kemény János korszakos jelentőségű irodalomszervező tevékenységében jelentkezett, a társadalmiság pedig az Erdélyi Fiatalok társadalom- és művelődéspolitikai munkájában követhető. Az Erdélyi Fiatalok s különösen Jancsó Béla, aki már a *Tizenegyek*nek is egyik meghatározó alakja volt, mindig hangsúlyozták, hogy lapjuk és mozgalmuk eszmeiségét az 1923-as indulás kifejtett és differenciált folytatásának tekintik.

II. (1929—1940) Az 1929-es év előkészületei, a Székelyek Kolozsvári Társaságának Ifjúsági Bizottsága, Jancsó Béla Ady-megemlékezése és más, gyakorlati lépések vezettek az Erdélyi Fiatalok megszervezéséhez. A folyóirat és mozgalom tíz esztendeje a korszak egészét átfogja 1940-ig, amikor a közjogi változás utáni új helyzetben a lap formailag is megszűnt. Az évtized pártpolitikai, kulturális és közügyi vitáktól hangos, éles világnézeti küzdelmekkel terhes — elég itt csak az 1929-es *Vallani és vállalni-vitára*¹, a *Korunk* népfronti törekvéseire, az 1936-os *Cselekvő erdélyi ifjúság* c. Tamási-cikksorozatra és más egységkísérletekre, valamint az 1937-es *Jelszó és mítosz-vitára*^{1a} utalni, hangsúlyozva a Vásárhelyi Találkozóval jelezhető csomópont fontosságát. Ezt az évtizedet a gazdasági válság, az eszmei polarizálódás, a transzlivánizmus gondolkörének kései értelmeződései és elutasítása a fentiekkel együtt két korszakra tagolja az Erdélyi Fiatalok történetében:

1. L. Kántor Lajos: *Vallani és vállalni. Egy irodalmi vita és környéke (1929—1930)*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984 [1985].
- 1/a. A Szemlér Ferenc kezdeményezte vitában megszólalt az Erdélyi Fiatalok is (László Dezső: *Világnézetiünk apológiája* = *EF* 1938. 1. sz.).

1. 1930—1932/33. Ez a periódus a lap mozgalmi korszaka, a felívelés és az ifjúság eredményes nemzedéki öntudatosításának időszaka, amelyet az 1932-es őszi főiskolás konferenciát követően szervezetileg az 1933 márciusában tartott alapítói értekezlet zárt le két alapítótag kizárásával és többek kilépésével, s amely a folyóirat évfolyamainak tanúsága szerint folyamataiban lelassulónak 1933 második felétől tekinthető.

2. 1933—1941 közepe. Ez a szakasz az ellentétek kiéleződésének, a szellemi utódlásgondoknak a periódusa azokkal az állandósuló közéleti küzdelmekkel együtt, amelyekben az Erdélyi Fiatalokat anyagi-szellemi függetlenségük és politikamentességük védelme folyamatos védekezésre kényszerítette. Ebben az időben indult meg a *Hitel* új generációs lapja két menetben s jött létre a Vásárhelyi Találkozó, amely megszerveződése folyamán mindvégig és befejezését követően még sokáig az álláspontok éles konfrontációjának idejét hozta; bár az Erdélyi Fiatalok történetében nem jelentett az 1933-as belső vitához és meghasonláshoz fogható fordulópontot, döntő nyomot hagyott a mozgalom működésében. Jelentősége a lap életében főként az elszigetelődés fokozódásában mérhető.

III. (1940—1944) A második bécsi döntéssel záruló utolsó periódus az Erdélyi Fiatalok összefüggésében már csupán utólet Észak- és Dél-Erdélyben egyaránt, áttételes hatásuk jobbára ismét csak az irodalmiságban érvényesült. Dél-Erdélyben 1943-ban jelent meg a *Romániai Magyar Írók Antológiája*, amely a történeti körülmények következtében s valódi irodalmi-ideológiai program híján inkább csak tömörülési kísérlet maradt, némiképp hasonlóan a korábbi szakasz 1931-es *Új Arcvonal*-antológiájához és az 1937-es *Új Erdélyi Antológiához*. Kolozsváron ekkor, 1942 és 1944 között a *Termés* negyedévi antológiái jelentettek valóban újat, amelyeknek demokratikus népi gondolköre és humánuma értékes, szociális tartalmú eszmeiség érvényesítésére tett rövidéletű kísérletet. Ezt az új típusú politikai, társadalmi-közéleti ellentmondásokkal is terhes korszakot, amelynek művelődési életével a kutatás eddig érdemben kevésbé foglalkozott, az Erdélyi Fiatalok összefüggésében azért is szükséges számontartanunk, mert a harmincas évek új nemzedékének tényleges aktivitása és — természetesen már egyéni utakon konkretizálódó — politikai színrelépése: a társadalmi-közéleti vezetés „örösváltása” 1940 körül következett be, az egységes felkészülést követően már teljesen differenciáltan.

*

„Miután az anyaországtól elszakított erdélyi magyarság belátta, hogy a sors kerekének kijelölt forgása elé hiába akar akadályt gördíteni, hiába várja összetett kezekkel sorsának jobbrafordulását s a passzivitásból kezdett az aktivitásba lépni, a középiskolát végzett magyar ifjak előtt is rendre széteszladoztak az illúziókból szőtt ábrándképek és belátták, hogy az erdélyi magyar ifjúságra is új kötelesség vár: *itt maradvá*, az itteni helyzet megismerésével kell egzisztenciát teremtenie magának, s minden téren felfegyverkezve kell népének élére állnia...”,² maradásával biztosítani a társadalmi regeneráció folytonosságát, a hivatásra való felkészüléssel pedig vállalni

2. Dr. Péterffy Jenő: *Az erdélyi magyar ifjúság jövője* = *EF* 1930. 1. sz. 18.

népe szolgálatát. Ez a Péterffy Jenő által megfogalmazott életprogram-felismerés azonban korántsem volt általános jellemzője a húszas évek közepén tanuló új generációnak, amely a frontnemzedék küzdelmei alatt s részben már azt követően készült értelmiségi feladataira. Tájékozatlanság és tapogatózó bizonytalanság jellemezte, válságtudat és szorongó kiútkeresés, amelynek nyomasztó pszichózisát Kacsó Sándor írta meg az „első fecskék” pionírnemzedékének kulcsregényében, a *Vakvágányon*ban. A regénynek különösen első kötete a román egyetemen próbálkozó kevesek helyzetéről, a magyar társadalom nagyrésztől ekkor még renegátnak tekintett igen kis számú fiatalság életérzéséről ad forrásértékű képet.³ Ekkoriban ugyanis „Az erdélyi magyar ifjú kikerülve az életbe, magyarságának tudatosításával nem nyert, hanem veszített. Az a szomorú adottság, hogy az erdélyi magyarságnak nem volt módjában maradék nélkül kiélni nemzeti létét, még azoknál az ifjaknál is megbosszulta magát, akik történetesen felekezeti iskolákban tanultak.⁴ Külön egyéni szívósságra volt szükség, hogy az ambiciózus fiatalember kifogástalanul tudja a magyar nyelvet. Magyarul tudni, a magyar műveltségnek birtokában lenni távolról sem volt magátólértetődő természetesség.”⁵ Ennek a helyzetnek a megélése és fokozódó nyomása csak később, ám annál parancsolóbban adott ösztönzést a tudatosságnak és a heroikus lendületnek, kitermelve az önmeghatározásnak azt az energikus önbizalmát, amit László Dezső így fejezett ki: „Történelmet csináló nemzedék vagyunk, inkább, mint bármely más kor fiatalsága. Ma érdemes erdélyi fiatalnak lenni.”⁶ A talpraállás és a határozott irányvétel így csak később lesz a generáció gondolkodását meghatározó feladatvállalássá és küldetés-tudattá, miután már valóban tömegessé vált a magyar hallgatók jelenléte a román felsőoktatásban, mindenekelőtt Kolozsváron, a diákmozgalmak központjában. A létszám megnövekedésének ideje a kisebbségi lét első tizenöt éve; az a minőségi változás pedig, amely a diákmozgalmak fénykorát elindítva az új eszmék keresésében már konkrétan is jelentkezett, pontosan megjelölhetően az 1928/29-es tanévvel következett be. Az a „felhalmozódási időszak”, amely a húszas évek közepétől a csomóponton át a harmincas évek közepéig mintegy másfélezres nemzedéket vonultatott fel, az Erdélyi Fiatalok történetének egyik meghatározója — a bázis megteremtője és az eszmei kibontakozás előfeltétele volt. Nyomonkövetése ezért az ifjúság szociális állapotainak jelzésével együtt éppúgy megkerülhetetlen, mint az értelmiségi utánpótlás lehetőségeit tragikusan beszűkítő állami oktatáspolitikai hatásának mérlegelése.

*

3. Gyarmathy Árpád: *Vakvágányon*. = *EF* 1930. 6. sz. 94—95.

4. „... a mai magyar főiskolások több, mint 50%-a sohasem járt felekezeti iskolába, az oda járt 48% nemzeti műveltsége pedig nagyon sok oknál fogva sem elégnék, sem teljesnek, sem szervesnek nem nevezhető.” (Jancsó Béla: *Az erdélyi magyar ifjúság problémáiról*. = *Erdélyi Helikon*, 1931. 1. sz. 15.) „... ez az ifjúság, amely a legnagyobb magyarok nevét is legfeljebb csak hallotta, amely a szegényedő erdélyi magyarságnak talán legszegényebb része, magyar öntudattal, felelősséggel és munkával készül az erdélyi magyarság feladatára.” (i. m. 17.).

5. Ligeti Ernő: *Súly alatt a pálma. Egy nemzedék szellemi élete. 22 esztendő kisebbségi sorsban*. Kolozsvár, é. n. 143.

6. László Dezső: *A hiányzó tizenöt korosztály*. = *EF* 1930. 8. sz. 127.

A megszállás után Erdélyben — még a békeszerződések aláírása előtt — az elemi és a középiskolai oktatás rendszere változatlan maradt,⁷ s 1918 karácsonya után a kolozsvári egyetem is folytatta működését. Magyar fenntartósága csak 1919. május 12-én szűnt meg, amikor Onişifor Ghibu, az erdélyi Kormányzótanács közoktatási államtitkára „romanizálta”.⁸ Az I. Ferdinánd király nevét viselő új román egyetem az 1918/19-es tanévben nyílt meg, a második félévet kezdve (figyelemreméltó, hogy ekkor az egyetem magyar hallgatóinak létszáma 1620 volt).⁹ A következő évben azonban nemcsak a magyar felekezeti iskolák bezárása és a meghagyottak működésének akadályozása vette kezdetét,¹⁰ hanem hatalmas törés következett be az egyetem magyar hallgatóinak számában is: az előző évi 1620 fővel szemben az új tanév 1871-es összlétszámából¹¹, már csak 102 volt a magyar,¹² többségük ekkor még nem a jogikaron tanult. Ezt a törést az összeomlás ténye és a létbizonytalanság zűrzavara magyarázza, a további csökkenést azonban már a kormányzat oktatáspolitikája is fokozza: az 1920/21-es tanévben az Averescu-kormány megtagadja az egyházi (kisebbségi) iskolák törvényes államsegélyét, amivel a magyar fiatalság legnagyobb része állami (román tannyelvű) iskolákba kényszerül.¹³ Ezt követően a magyar egyházak egységes középiskolátípust hoztak létre, amelyhez állami jóváhagyás nem volt szükséges. 1920 nyarán vetődött fel az a terv, hogy a katolikus, református, unitárius, evangélikus és izraelita egyházaknak közös magyar felekezeti közti egyetemet kellene felállítaniuk, ezt azonban a kormányzat megakadályozta. A felekezeti bizottság döntése alapján mégis megkezdődött a felsőoktatás egyelőre csupán a kolozsvári református tanítóképző újjászervezésével,

7. Dr. Endes Miklós: *Erdély három nemzete és négy vallása autonomiájának története*. A szerző kiadása, Budapest, 1935. 479.
8. Szász Zsombor: *Erdély Romániában. Népkisebbségi tanulmány*. Budapest, 1927. 250. és köv. lapok. — Mikó Imre szerint „Az egyetem átvételét . . . dr. Onişifor Ghibunak, a Consiliul Dirigenthez küldött két felirata előzi meg. Az elsőben a strassburgi és a pozsonyi egyetem átadására hivatkozva veti fel a kolozsvári egyetem átvételét, a másodikban az egyetem elrománosítási tervét dolgozza ki. E két dokumentum mellett találjuk a jogi és orvosi kar átszervezésére vonatkozó javaslatokat, melyet egy-egy szakbizottság készített elő. 1919. május 8-án kapja meg dr. Onişifor Ghibu a Consiliul Dirigenttől az egyetem átvételére szóló megbízást. Május 12-én adja át dr. Schneller István, a kiváló pedagógus, a kolozsvári egyetem utolsó magyar rektora az I. Ferencz József Tudományegyetemet az Onişifor Ghibu vezetésével a rektorátusnál megjelent bizottságnak. Ebből az időkből (sic!) származik egy román—magyar szövegű hirdetés, amely a hallgatóság tudomására hozza, hogy indexeiket szabályosan lezárhatják, lehallgatott szemesztereiket pedig be fogják számítani. Az új egyetem megnyeri magának dr. Sextil Puşcariut, az európai hírű nyelvész, aki az egyetem első román rektora lesz. 1919. szeptember 12-éről szól az a Decret Regal, mely szerint a kolozsvári egyetem „átalakul románná”. (Mikó Imre: *A kolozsvári egyetem tíz éve és a kisebbségek*. = *EF* 1930. 9—10. sz. 154—155.
9. *A magyar tannyelvű iskolák számában beállott változások 1918—1928-ig*. = *Magyar Kisebbség*, 1929. 13. sz.
10. Endes i. m. 479.
11. Dr. Sulyok István—dr. Fritz László: *Erdélyi Magyar Évkönyv 1918—1929. I. évf.* Juventus Kiadás, Kolozsvár, 1930. 97.
12. *A magyar tannyelvű iskolák . . .* = *Magyar Kisebbség*, 1929. 13. sz.
13. Endes i. m. 479.

ahol a jogikaron kívül, minden fakultás megalakult,¹⁴ s ide már 1921 szeptemberében mintegy 300 hallgató iratkozott be; nemsokkal ezután az intézetet állambiztonsági okokból karhatalommal bezárták.¹⁵ Felszámolásában szerepet játszott az is, hogy a főiskola a frissen megszervezett román egyetem életképes konkurensének bizonyult. Ezzel a lépéssel a magyar felsőoktatás Erdélyben lényegében megszűnt. Ebben a helyzetben az érettségizett magyar fiatalság előtt három lehetőség állt: egyetemi tanulmányait leginkább nyelvi okokból külföldön, jobbára Magyarországon folytatni; a magyar tannyelvű teológiák valamelyikét választani, vagy megpróbálkozni a román egyetemen. A kolozsvári egyetemen a kezdeti légkör viszonylagos demokratizmusa ellenére is igen nagy nehézségekkel kellett megküzdeniük az első — nagyrész még lemorzsolódó — „magyar gólyáknak”. A legtöbben ekkor még a legkönnyebb utat választották: a nagy többség Magyarországra ment tanulni, sőt a jobb módú polgárok Prágába is elküldték fiaikat. Ezek jelentős része — diplomájának román honosítása nélkül — Magyarországon maradt, amivel „a magyarországi szellemi proletariátust növelte, itt pedig pótolhatatlan úrt vágott.”¹⁶ A háború pusztítása mellett ez az a döntő tény, ami az ifjúsági mozgalmak geneziséét meghatározta: „... hiányzik a 25—40 évekig terjedők generációja Erdély magyarságából”,¹⁷ pontosabban értelmiségéből, amelynek tizenöt korosztálya a megszállás utáni hét esztendő két-százezres kivándorlótömegében családjával együtt, vagy kifejezetten tanulni ment Magyarországra.¹⁸ A második lehetőség a teológiák valamelyikének látogatása volt: aki nem akart elmenni és románul sem tudott még, ezt az utat választotta. Minthogy itt anyanyelven lehetett tanulni, s a külföldön szerzett érettségit is elfogadták, jelentősen megnőtt a teológusok száma, különösen a református és az unitárius egyházban. (Kortárs visszaemlékezés szerint a négy-, később öt éves református teológián egy-egy évfolyamon 40—50 hallgató is volt, az unitárius teológián pedig 25 körül volt a beiratkozottak száma. Ide járt a Tizenegyek közül Balázs Ferenc és Szent-Iványi Sándor is; ebben az időben az unitárius teológia a legelső ifjúsági-irodalmi szervezkedések központja volt.) „Nem véletlen — írta Ligeti Ernő —, hogy az irodalomban az utánpótlást inkább a teológiákról kaptuk meg, mint az egye-

14. Kacsó Sándor: *Virág alatt, iszap fölött. Önéletrajzi visszaemlékezések. I.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981. II. kiad. 239.

15. Szász i. m. 251.

16. Jancsó Béla: *Az erdélyi magyar ifjúság problémáiról.* = *Erdélyi Helikon*, 1931. 1. sz. 15.

17. Uo.

18. Mikó Imre a magyar Országos Menekültügyi Hivatal adatai alapján összegzi a repatriáltak számát:

1918-ban	40 952
1919-ben	33 551
1920-ban	70 773 (!)
1921-ben	19 879
1922-ben	13 651
1923-ban	7 536
1924-ben	1 693, tehát

összesen 197 035 magyar telepedett az anyaországba. (Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története. 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig.* Studium kiadás, Budapest, 1941. 17.)

temekről. Aminthogy nem véletlen az sem, hogy például a Tizenegyek ifjú írói csoportja, ahová Kemény János is tartozott, már a gimnázium felső osztályaiban kész volt.”¹⁹ Emellett más okok is errefelé irányították a fiatalság egy részének figyelmét. A papság „Csendes és biztonságos megélhetést ígért — írta Kacsó Sándor. — Igaz, hogy a nagy többségnek csak falun, de ott is a hívek védelmi gyűrűjében. S különben is a háború forgataga után valami romantikus vágy fogta el az embereket a ,csendes, nyugalmas, idilli életű falu’ iránt.”²⁰ A református teológiára járt Kemény János és Teleki Ádám is, akik ugyan később lelkészként sohasem működtek, a teológia elvégzése azonban mentesítette őket a katonai szolgálat alól. A teológiák hallgatóinak többsége minden aktivitása ellenére sem tartozott a legjobb képességű fiatalok közé, ami számos esetben vezetett a kisebbségi érzés kialakulásához; ez a jelenség részben még a harmincas években is megfigyelhető volt, az Erdélyi Fiatalokban is több írás jelent meg a teológusok és az egyetemisták közötti viszonyról. Természetesen a teológusok között számos kiváló képességű, markáns egyéniség is volt, közöttük Balázs Ferenc, Kemény János vagy László Dezső s egy időben Méliusz József is; a hallgatók többsége valóban hivatástudatból választotta meg pályáját, s demokratikus érzületű, a népszolgálat eszméjét magáévá tevő lelkészként dolgozott.

A továbbtanulás említett három útjának lehetőségeit átmenetileg kiegészítette még az a megoldás is, amelyet az ekkor kétéves kolozsvári Kereskedelmi Akadémia kínált az anyanyelven való tanulásra. Az 1921/22-es tanévben — az Anghelescu-korszak legelején, a felekezeti iskolák nyilvánossági joguktól való megfosztása kezdetén²¹ — még 74 magyar hallgató fejezte be itt tanulmányait, köztük Tamási Áron is, ebben a tanévben azonban magyar nyelvű első évfolyam már nem indulhatott, a magyar oktatás pedig 1923-ban megszűnt.

A harmadik lehetőséget — a legtöbb elszántságot kívánó erőpróbát — a román egyetemre való beiratkozás jelentette; azon kevesek indulásának jellemzésére, akik erre nyelvtudás hiányában is, de a perspektívát felismerve vállalkoztak, Kacsó Sándort idézzük, aki 1921/22-ben került a kolozsvári egyetemre. A magyar tanárjelöltek között — írja — „... bizony összesen kettő akadt, aki ismerte annyira a román nyelvet, hogy el tudta olvasni és megértette a kérvényeinket, segített kitölteni az indexet... Aztán néha akadt (...) a román egyetemi hallgatók között is egy-egy, aki észrevette ügyetlen ténfergésünket, s kedves leereszkedéssel felajánlotta segítségét a ,magyar gólyának’. Engem is egy ilyen erdélyi román fiú kísért be Lapedatu Sándor dékánhoz, a későbbi miniszterhez, amikor pirulva bevallottam neki, hogy meg sem tudok mukkanni, ha a dékán úr kérdez valamit. Ő tolmácsolta aztán... Úgy tudom, ebből a — mondhatjuk legelső — úttörő csoportból végülis kevesen ragadtak meg úgy, hogy a kolozsvári egyetemen végeztek s azt végezték el, aminek nekifogtak.”²² A magyar tanárjelöltek

19. Ligeti Ernő i. m. 143.

20. Kacsó Sándor: *Virág alatt*... 240.

21. Endes i. m. 480.

22. *Kristóf professzor első hallgatói*. In: *Emlékkönyv Kristóf György hatvanadik születésnapjára*. Kolozsvár, 1939. 10. — Lapedatu segítségével jutottak ellátáshoz a Tanítók Házában is; az esetet Kacsó önéletírása első kötetében is megörökíti.

számára könnyítést jelentett, hogy 1922 tavaszán magyar nyelv- és irodalom tanszéket létesítettek, ezzel legalább egy töredék számára biztosítva az anyanyelven való tanulás lehetőségét. A tanszék vezetője Kristóf György, az egyetem egyetlen magyar tanára lett, akit irodalomtanítási ankétján később az Erdélyi Fiatalok is megszólaltatott.²³ Az 1922/23-as egyetemi évnék, amely a magyar hallgatóság további gyarapodását hozta, kiemelkedő jelentőséget az adott, hogy a készülődés után a Tizenegyek nemzedéke, az első kisebbségi ifjúság majdani vezetőségárda társaival ekkor szervezte meg antológiáját. Könyvük a szerzőgárda korai irodalmi-ideológiai fejlődésállapotának lenyomataként az Erdélyi Fiatalok eszmeiségének előképe, ideológiai gyökérzetének szerves része. A Kós Károlyék által 1921-ben meghirdetett cselekvési programnak az új nemzedék felismerése szerinti vállalását a Tizenegyek demonstratív fellépése jelentette, a romániai magyar irodalom első szervezett, önálló koncepció kidolgozásával próbálkozó csoportosulásaként. A közéleti aktivitás eszméjének kimondása után antológiájuk az új irodalom kibontakoztatására tett kísérlet erejét és lendületét jelezte, gondolatiságában pedig a korai transzilvanizmus sajátos értelmezését adta; az antológia létrejötté az irodalomszervezés lehetséges útjait kereső fiatal írók áldozatvállalását és találékonyságát mutatja. A Tizenegyek nagy nemzedéki jelentkezésének lendülete azonban a könyv megjelenése után megtört. Fellépésüket hasonló felsorakozás, közvetlen folytatás nem követhette volna akkor sem, ha szépirodalom helyett közvetlen cselekvési tervet adó ifjúsági programmal léptek volna fel. A kolozsvári egyetemen ekkor még — láttuk — számottevő magyar hallgatóság nem volt, s így a kötet eszmevilága, a benne munkáló elméleti igény és társadalmiság, a küldetéstudat és etikum a férfias cselekvésidéállal együtt fél évtizedig alig nyomonkövethetően formálta az ifjúság mentalitását. Művelődéstörténeti jelentősége és az első indulás összetartozástudatát adó, létrehozóira gyakorolt eszmeformáló hatása azonban korszakos fontosságú; „... cselekedet volt az irodalmi öntudatosodás folyamatának úttörő korszakában nem csak gondolataival — írta Jancsó Béla —, de azzal, hogy függetlenül saját kiadásában, saját maga szervezte *itteni* előfizető közönségre támaszkodva jelent meg.”²⁴ Gyűjtőmedencéje volt az időszak irodalmi-szellemi törekvéseinek, s közös előképe a *Helikonnak* és az Erdélyi Fiataloknak.

Az 1923/24-es tanévben — 1924 júniusában, közvetlenül a szokásos évről a vizsgák előtt — új rendelet született, amely a magyar felekezeti iskolákra nézve is kötelezően írta elő a vizsgák idegen bizottság előtt, román nyelven való letételét. Ennek eredményeként a saját magyar iskoláiban tanult érettségi előtt álló diákságnak mintegy 70%-a bukott meg,²⁵ s így egyetemre sem mehetett; ugyanekkor az 1924. július 24-i törvény azt is előírta,

23. *Irodalomtanításunk* = *EF* 1930. 3. sz. 37–39.

24. Jancsó Béla itt a szervezési szisztéma újszerűségére utalva a vállalkozás függetlenségét már az Erdélyi Fiatalok hétéves küzdelmeinek távlatából, per analogiam hangsúlyozza. (*Levél Tamási Áronhoz a cselekvő erdélyi magyar ifjúságról.* = *Brassói Lapok*, 1936. május 20., 7.)

25. Szász i. m. 243.

hogy mindazok a román származású polgárok, akik „anyanyelvüket elfelejtették”, gyermekeiket csak román iskolába járathatják. A származáskutatás és névelémszék lényegében ekkor kezdődött: a törvény 159. §-a tartalmazta a hírhedt „kulturzóna”-rendszer bevezetését, amely húsz magyar megyére terjedt ki, s amelynek értelmében mindazok a román tanítók, akik itt legalább négyévi munkát vállalnak, 50%-os fizetésemelést, kedvezményeket és földterületet kapnak. Az új törvények hatása az 1923/24-es tanévben még nem volt érzékelhető, s később is csak áttételesen jelentkezett; 1924/25-ben már 399 magyar tanult a kolozsvári egyetemen. Az a tendencia azonban, amely a kisebbségek egy részének a felsőoktatásból való teljes kizárására törekedett, egyre határozottabb formát öltött; az 1923/24-es tanév végén, évzáró beszédében az elhatalmasodó antiszemitizmusról szólva Dimitrie Gusti, a bukaresti egyetem rektora a következőket mondta: „Egyetemünkön kétféle kisebbségi hallgatók vannak: magyarok, szászok, bulgárok stb., akiknek szeme *Budapest* és *Szófia* felé irányul s akik csak az alkalmas pillanatra várnak, hogy tönkre tegyék nemzeti egységünket. Másféle kisebbséget alkotnak a zsidók és ruthének, akiknek lelkét meghódíthatjuk. Ezek számára, ahelyett, hogy elidegenítsük őket, s arra kényszerítsük, hogy külföldre menjenek iskolába, meg kell, hogy nyissuk tanintézetünket, meg kell, hogy hódítsuk nyelvünkkel, egyszóval asszimilálnunk kell őket.”²⁶ Ekkor még a kolozsvári egyetem 1967 hallgatójának csak 9,6%-a, 188 fő volt magyar, szakonkénti megoszlásukat nem ismerjük. Az 1924/25-ös tanévben a korábbi 70–80 magyar középiskola helyett már csak 20 líceum működött, mégis, 1924 ősze jelentős fordulatot hozott a nemzedéki felhalmozódásban. Ekkor ugyanis — már a Tizenegyek lendülete után — egyre többek iratkoztak be a különböző fakultásokra, mivel a román nyelvet egyre jobban ismerték. Így a magyar hallgatók száma az előző évinek *több mint kétszeresére* emelkedett, s ez a létszámnövekedés a gazdasági válságig minden más kényszerkörülmény ellenére egyenesvonalú maradt. A mozgalmak fellendülését tanulmányozva, az évtized végén meginduló Erdélyi Fiatalok számait olvasva olyan tudatosságú és kiterjedésű autonóm egyesületi életnek, szociális és szellemi szervezkedésnek, gyakorlati diákpolitikának vagyunk tanúi, amelynek méretei és intenzitása rendkívül eleven közéletre mutatnak; e megindult pezsgésnek előfeltétele magának az egyetemi-főiskolai ifjúságnak a megnövekedése volt.

A most már nagyjából Erdélyben maradó ifjúság továbbtanulásának útját azonban 1925-től újabb és hatásosabb Angheliescu-féle iskolatörvények torlasztották el. „Az ifjú nemzedéket a ‚bakkalaureatus’ néven ismert tanügyi gillotin, majd az egyetemi előkészítő tanfolyam — a pedagógia és a politika messzalianuszának ez a két hibrid torzszüleménye tizedelik meg. Az eddigi tapasztalatok — írta Prohászka László 1929-ben — épp elég keserves bizonyítékot szolgáltatottak arra, hogy mindkettőben kitűnően szabályozható ‚numerus clausus’-t sikerült teremteni kellenél talentumosabb alkalmatlan idegenek számára...”²⁷ A törvénynek, amely 1925. március 7-én lépett

26. Id. Szász i. m. 257.

27. Dr. Prohászka László: *Gazdálkodjunk az élő nemzeti vagyonnal!* = *Magyar Kisebbség*, 1929. 23. sz. 862.

életbe, s az évben már alkalmazták is — a lényege az volt, hogy az addigi érettségi helyett minden középiskolában külön erre a célra kijelölt miniszteri bizottság előtt kellett bakkalaureátusi vizsgát tenni, amelyen a bizottság tagjai — idegen iskolák tanárai valamelyik román egyetem tanárának elnökletével — románul kérdeztek. Elvben „A vizsga tárgya román nyelv és irodalom, román történet, földrajz és alkotmánytan, s a vizsga e tárgyakból románul teendő le; ezenkívül a vizsgázó vizsgatárgyul választhat bármely más két tantárgyat, amelyből anyanyelvén vizsgázhat, ha nem román anyanyelvű.”²⁸ Megjegyzendő, hogy a törvény a gyakorlatban általában a magyarul tanultak esetében is a román számonkérést jelentette. A törvény, amely ellen a parlamenten kívül az egyházak is tiltakoztak, a Kamarában pedig Sándor József magyarpárti szenátor emelt szót, valóban a magyar értelmiség utánpótlása ellen irányuló numerus clausus volt, eredményeként pedig a magyar diákság 70—80%-a bukott meg, s bakkalaureátusi diploma nélkül elvesztette a jogot felsőbb tanulmányainak folytatására is. A törvényvel kapcsolatban maga Alexandru Vaida-Voivod nyilatkozta a román sajtóban: „Nálunk a numerus clausus kérdése meg van oldva, még pedig egy nagyon zseniális módon. Anghelescu miniszter úr egyszerűen elzárja a zsidó és a kisebbségi tanulók elől az egyetemet, ha véletlenül nem tudják pontosan Creangă születési napjának dátumát, vagy nincsenek tisztában Eminescu és Veronika Micle szerelmi viszonyával.”²⁹

A kisebbségi magyar iskolaügy elleni legnagyobb támadást azonban mégsem a bakkalaureátus, hanem a magánoktatási törvény jelentette, amely 1925. december 22-i érvénnyel a felekezeti iskolákat magánintézetekké degradálta. A törvény ellen a katolikus, református és unitárius egyházak közös panaszt adtak be a Népszövetséghez Genfben, a Magyar Párt pedig kiáltvánnyal fordult a román néphez s a parlamentben is tiltakozott — teljesen hiába; noha a kisebbségi szerződés a felekezeti iskolákban még a román nyelv tanítását sem írta elő, most négy, illetve öt tantárgy románul való tanítását vezették be. Ez a törvény az 1925/26-os tanév végén már éreztette hatását: a kolozsvári Református Kollégium 33 végzőse közül 3, az Unitárius Kollégium ugyancsak mintegy 30 tanulója közül 1 kapott oklevelet. Érthető, hogy emiatt ismét sokan még érettségizni is Magyarországra mentek, majd ott folytatták tanulmányaikat is — ebben az évben 714-en —, vagy érettségivel a zsebükben hazatérve teológusok lettek, mivel ott a külföldi bizonyítványt elismerték. E rendelkezések ellenére a kolozsvári egyetemen az 1926/27-es tanévben már 447 magyar hallgató tanult, s a bukaresti egyetemen is számottevő magyar hallgatóságról beszélhetünk. Az utóbbiak létszáma a többségéhez viszonyítva elenyésző volt, a Szemlér Ferenc visszaemlékezéseiben vázolt indulásához képest mégis jelentős: ekkor a bukaresti

28. Szász i. m. 243.

29. A Luptának adott nyilatkozatot Szász idézi, a német sajtó alapján néhány kérdést is említve példaként az 1925/26-os bakkalaureátusi vizsgák tételei közül: Mi a kutyaadó maximuma Romániában?; Hány hektoliter víz folyik le egy perc alatt a Duna torkolatán át a Fekete-tengerbe?; Miről lehet a jó bort megismerni?; Milyen hosszú a prága—kattowitzi vasútvonal? (245.)

Koós Ferenc Kör Diákosztályának már 50 tagja volt. A Magyarországon tanulók száma is csökkenő tendenciát mutat:

1926/27-ben 643,
1927/28-ban 566,
1928/29-ben 555,
1929/30-ban 508,
1930/31-ben 424 (1)

román állampolgár tanult a magyarországi felsőoktatásban.³⁰ A kolozsvári egyetem magyar hallgatóinak felkészültségét egy apró tény is mutatja: ebben a tanévben a 200-as kolozsvári keretből először kapott magyar hallgató állami ösztöndíjat és ingyenes ellátást az Avram Iancu Diákotthonban: László József, az Erdélyi Fiatalok alapítótagjainak egyike. A magyar hallgatóság teljesítménye fölötti megelégedésüket Emil Hațieganu rektor és professzorai is kifejezésre juttatták, példaként állítva munkájukat a román diákság elé.³¹

Az 1927/28-as tanévben már a teljesen román tannyelvű kolozsvári Kereskedelmi, és a Szépművészeti Akadémia magyar hallgatósága is megnőtt, de az egyetemen tanulók további növekedése ellenére sem érte el létszámuk a külföldön tanulókéét. Az egyetemen ekkor 527 magyar volt, mintegy 45%-ban a középosztály gyermekei.

Az eddig nyomkövetett felhalmozódási folyamatban — a magyar társadalom mentalitásának módosulását és az ifjúság növekvő tudatosságát mutató 1924/25-ös fordulópontot követően — az Erdélyi Fiatalok előtörténetének következő jelentős állomása az 1928/29-es tanév, amikor a meglévő, mintegy másfélezres huszoneves ifjúságból Magyarországon 555 fő, Romániában pedig 610 fő tanult. A Kolozsvárra ekkor beiratkozottak száma ugyan alig nőtt (530 fő) s az 1923/24-ben beiratkozott 30 orvostól például csak 5 végzett, mégis ez az a tanév, amikor az érettségire állók mögött már nyolc-éves gimnáziumi román oktatás állt, s a legtöbben már a bakkalaureátusi vizsgát is le tudták tenni. Növelték az otthon tanulók számát a Magyarországról és más külföldi egyetemekről hazatérők csoportjai is — Jancsó Bélának is ekkor tértek vissza Szegedről —, és aminek a hatása ekkor még nem érződött: a gimnázium a középiskolai reform következtében hétéosztályos lett, így egyszerre két évfolyam végzett. Figyelemreméltó jelenség volt ugyanakkor ebben az évben a Koós Ferenc Kör Diákosztályának létszámnövekedése is (65 fő!), valamint a temesvári Politechnikai Főiskoláé (13 fő) a kolozsvári Kereskedelmi Akadémiáé (33 fő); az időközben Temesvárra, költözött Szépművészeti Akadémia magyar hallgatóinak létszáma változatlan maradt. Ez a fordulópontnak tekinthető minőségi változás számszerűen az 1929/30-as tanévben tükröződött, amikor már 59 magyar kapott diplomát. A hallgatóság nagyrányú megnövekedése 1929-ben már szükségessé tette a diákság tájékoztatását is, amit — magyar nyelvű oktatási tájékoztatóanyag hiányában — az ifjúság maga végzett el. *László Dezső szerkeszté-*

30. Fritz László: *Az elcsatolt területek magyar ifjúsága a magyarországi főiskolákon.* = *Magyar Kisebbség*, 1932. 24. sz. 759.

31. *Erdélyi Magyar Évkönyv* 98.

sében, Bodor Géza, Kiss Erzsébet és László József egyetemi hallgatók közreműködésével ebben az évben jelent meg az Ifjú Erdély kiadásában egy eseményszámba menő kiadvány, a *Tájékoztató a romániai magyar főiskolai hallgatók számára* c. 108 lapos összefoglaló. A kolozsvári egyetem magyar hallgatóinak létszáma ekkor már 753 fő volt, s a bukaresti Koós Ferenc Kör tagságának létszáma is 102-re emelkedett. Jellemző tény, hogy a különböző felekezeti és társadalmi ifjúsági szervezetek munkájában a kolozsvári hallgatóság legnagyobb része már részt vett; az 1930-as diákbál meghívóján már 567 név szerint is ismert hallgató szerepelt. Feltűnően kevés hallgatója volt a kolozsvári Mezőgazdasági Akadémiának, de százon alul volt a kereskedelmi akadémikusok száma is. A református és unitárius teológiák ebben az időben is népesek voltak, a hallgatók szellemi színvonala azonban — mint-hogy jórésük az említett bakkalaureátusi vizsgát nem tudta letenni — általában alatta maradt az évtized első felében itt tanulókének. Nemcsak utólag nehéz megállapítani az egyetemek és különösen a főiskolák hallgatóinak számát — ez, egységes magyar diákszervezet híján az érdekvédelmet szervező Erdélyi Fialatoknak sem volt könnyű. A szerkesztőség ezért a folyóirat 1930. februári számában „Vegyük számba önmagunkat!” jelszóval, „... annak elkerülhetetlen szükségét belátva, hogy mindnyájan mindnyájunkról tudjunk, állandó pályázatot hirdet azoknak felkutatására, akik eddig egyik ifjúsági egyletbe (Róm. Kath. Népszövetség Ifj. Szakosztálya, IKE, Dávid Ferenc Egylet, Székely Társaság) sincsenek beiratkozva. *Aki tíz ilyen nevet gyűjt* (pontosan feltüntetve lakását, vallását, fakultását és hogy hányad éves) *az egy évre ingyen kapja meg lapunkat...*”³² Az Erdélyi Fialatok felhívását különösen fontosnak kell tartanunk, hiszen „Még Kolozsvárt is, ahol viszonylag nagyobb a szervezettség, sincs nyilvántartva a főiskolai hallgatóságnak csak a fele...”, de azért is, mert siker esetén a pályázat anyagai kiindulópontul szolgálhattak volna a folyóiratban később erőteljesen szorgalmazott, a pályaválasztás és elhelyezkedés irányítását szolgáló kataszter felvételéhez.

Az 1929/30-as tanév az Erdélyi Fialatok megszerveződésének s egyben a gazdasági krízis mindinkább érzékelhető hatásának az időszaka. Az említett tanügyi rendelkezések és a válság ellenére is, az 1930/31-es tanévben már 753-ról mégis hirtelen 842-re nőtt³³ a kolozsvári egyetem magyar hallgatóinak száma, ami a teljes hallgatóságnak csaknem negyedét alkotta.³⁴ Ebben a nagyarányú emelkedésben kétségkívül jelentős szerepet játszott már az Erdélyi Fialatok feladattudatosító hatása is mindazokkal a mozgalmoszerzési munkákkal együtt, amelyeket a szerkesztőség az alapítók személyes kapcsolatrendszerét kiterjesztve, bázisának növelése érdekében „... a kolozsvári ifjúságon túl az összes többi belföldi főiskolák magyar if-

32. A pályázati felhívást, amely a lap 1930. februári, márciusi és áprilisi számainak III. borítólapján jelent meg, Jancsó Béla fogalmazta.

33. Printz János: *A kolozsvári magyar főiskolai hallgatók statisztikája.* = *Erdélyi Tudósító*, 1933. 5. sz. 287.

34. T. Rebreanu szerint a létszám ekkor megközelítően 3500 volt. = *Erdélyi Helikon*, 1931. 1. sz. 12.

júságával, a nem főiskolai ifjúsággal, és a már végzetek korosztályával”³⁵ megteremtendő egységért indított. Egész Romániában ekkor már mintegy 920 magyar tanult a felsőoktatásban; ez a tanév volt az új nemzedék felhalmozódásának csúcspontja, és az évenkénti rajzások tömege ezután is számottevő maradt, a mélypontját 1931 őszen-telén elérő válság következtében azonban az új tanévben a létszám már visszaesett (769 fő), később pedig — 1936/37-től, az egyetemi felvételi vizsga bevezetése miatt — tovább csökkent. Az Erdélyi Fiatalok első korszakának bázislétszámát vizsgálva, a teljesség kedvéért megemlítjük, hogy az 1932/33-as tanévben a kolozsvári egyetemet 647, túlnyomó részben jogász- és bölcsészhallgató látogatta. Az egyetem légkörét kezdetben a Kacsó által is érzékeltetett liberális, a kisebbségekkel szemben elnéző, sőt segítőkész légkör jellemezte. A különböző anyanyelvű hallgatók között jó kollegiális viszony uralkodott, amit többnyire csak a választások idején fellángoló politikai harcok zavartak meg, valamint — 1931-ben — Iorga kormánya alatt Onişifor Ghibu professzor botrányos politikai vádirata, a hírhedt *Un anachronismul şii o şfidare* (Egy anakronizmus és egy kihívás: Az erdélyi római Katolikus Státus), amely minden alap nélkül, tendenciózus és militáns sovinizmusában többek között az Erdélyi Fiatalokat is Nagyrománia bomlasztásával vádolta meg. Az általában kedvező légkört azonban az állandó zűrzavar bizonytalansága követte, és a bukaresti, csernovici és iaşi-i egyetemekhez hasonlóan Kolozsváron is mind erősebbé vált a nacionalista és sovinizta, antiszemita tartalmú „politicianismul”,³⁶ amelynek egyik leghírhedtebb képviselője Ghibu volt, de a cuzista pártvezér I. C. Cătuneanu is a zsidók és a magyar kisebbség ellen lázított szélsőségesen jobboldali propagandabeszédeiben; paradox módon Cătuneanut a római jog professzoraként az oktatásban, a régi magyar egyetem római jog-tankönyveinél sokkal igényesebb könyvének számonkérésében nem vezették nemzetiségi szempontok.³⁷ Ezután az egyetemi közélet mindinkább átpolitizálódott: a professzorok nagyrésze — köztük Romul Boila és Emil Hațieganu, az 1928—31-ben kormányon levő Nemzeti Parasztpárt vezető személyiségei — szenátor és pártvezér is volt. A tanári kar jórésze pedig — az olyan európai rangú tudósok kivételével, mint Sextil Puşcariu vagy Emil Racoviţa voltak — inkább politikai érdemeiért kapta kolozsvári kinevezését (Cassiu Maniu professzor Iuliu Maniunak, a Nemzeti Parasztpárt elnökének a bátyja volt). A tanári karon túlmenően a politizálás a román egyetemi ifjúságban is elhatalmasodott, amelynek sovinizta és antiszemita csoportjai, Codreanu-hívó cuzista bandái nagyarányú rombolásokat vittek végbe különösen 1924-ben és 1927-ben. Mindez nem lebecsülhető szerepet játszott az Erdélyi Fiatalok sokat kárhoztatott „politikamentességének” kialakulásában. A jobboldali román és a zsidó orvostanhallgatók között számos összetűzés volt az anatómiai gyakorlatokon is, ahol a cuzisták az ellen tiltakoztak, hogy a zsidó hallgatók „keresztény hullákat” boncoljanak. A húszas évek közepén nemegyszer megtörtént az is, hogy a zsidó keres-

35. Jancsó Béla: *Az erdélyi magyar ifjúság problémáiról.* = *Erdélyi Helikon*, 1931. 1. sz. 16.

36. Szász i. m. 253.

37. Dr. László Ferenc közlése.

kedések rombolásához vezető, az egyetemről induló tettelegesség hivatalos elnézéssel párosult, mert a rendőrség a beavatkozás helyett vigyázásban tisztelgett a királyi himnuszt éneklő cuzisták láttán. E tüntetések többéves kínos procedurák forrásaivá is váltak, mert a rendőrség, tevékenységét igazolandó, többször is magyar hallgatókat fogott le; az 1928/29-es tanévben például így tartóztatták le az akkor elsőéves Csákány Béla joghallgatót, aki ellen a bűnvádi eljárás negyedéves koráig tartott.³⁸ Ez a zűrzavar és a tényleges egyetemi munkát — kutatást, oktatást, tanulást — háttérbe szorító virulens sovíniszta tendenciák nemcsak aggodalmat keltettek, de némiképpen meg is alapozták a magyar közvéleménynek a kolozsvári egyetemmel kapcsolatos lesújtó ítélet. Ezt a véleményt azonban mégsem tartjuk egészében érvényesnek, mert az oktatás nagy általánosságban véve a húszas évek második felében megfelelő színvonalú volt, a nyugati nyelvek — elsősorban a francia — tanítására külföldi oktatókat szerződtettek, s az egyetem valamennyi karán, kiváltképpen az orvosin, kevés kivételtől eltekintve jórészt igényes tanári kar működött.

*

A magyar hallgatóság szociális ellátásában — a kisebbségi társadalom tízéves szervezetlensége folytán — az elsődleges szerepet az egyházak vállalták. A katolikus egyház már a húszas évek elejétől kezdve fenntartotta a nevezetes *Báthori-Apor szemináriumot*, amely az akkori diáknyelvben honos Szentjóska néven egyik jólismert színhelye a két háború közti korszakot idéző visszaemlékezések legtöbbszörének. A Kereskedelmi Akadémia hallgatójaként itt lakott Tamási Áron és Kacsó Sándor tanárjelölt, majd az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Ifjúsági Szakosztályának későbbi szociális főtitkára, Demeter János is, az Erdélyi Fialatok egyik főmunkatársa. A Bíró Vencel történész igazgatása alatt működő diákothonban az 1929/30-as egyetemi évben 125 hallgató lakott,³⁹ 1932/33-ban pedig havi ezer lejért 120 hallgató kapott szállást és ellátást; a megnövekedett létszámra mutat, hogy az egyház kénytelen volt a Petőfi utcában külön helyiséget is bérelni a diákothon céljaira — ez volt az ún. Kicsijóska. A *Református Kollégiumban* kezdetben csupán az internátus gimnazistáinak felügyeletét vállaló hallgatók kaptak elhelyezést, 1927-ben pedig a Kollégium régi, Farkas utcai épületében külön főiskolás internátus is létesült. Ekkoriban itt a teljes ellátás díja havi kétezer lej körül volt, ami a gazdasági válság idején csökkent, a szegénysorsú hallgatók egy része pedig kedvezményekben részesült. Az *Unitárius Kollégium* internátusában 60–70 főiskolás lakott, itt azonban másvallású hallgatók is helyet kaphattak, mert a kedvezőtlen lakásviszonyok miatt kelendő számú unitárius jelentkező nem akadt. Az 1929/30-as tanévben 41, 1932 őszen pedig ugyancsak 40 hallgató lakott itt. Az 1929/30-as tanévben Kolozsváron az evangélikus egyház is felállította a *Theológus Luther Otthont*, ahol 8 papnövendék lakott. A *Tanítók Házában*, a régi Magyar Opera mögött

38. Kortárs visszaemlékezés szerint.

39. A statisztikai adatok az eddig idézett forrásokból és az Erdélyi Fialatok tájékoztatóiból valók.

a volt alapító tanítók gyermekei kaptak kedvezményes ellátást, köztük I (!) magyar hallgató is. A legjobb ellátást biztosító, ugyancsak állami *Avram Iancu Diákotthon*ban 1929/30-ban 7 magyar, a *Babeş Otthon*ban pedig alig néhány orvos- és gyógyszerészhallgató kapott helyet.

Mivel ebben az időben a még meglevő magyar gimnáziumok pedagógus-utánpótlása már egyre jobban akadozott, az iskolák legjobb diákjaikkal szerződést kötöttek, amely szerint a tanárjelöltek — egyébként jelentős — egyetemi költségeit az iskola viselte, a végzett hallgatók pedig volt iskolájukban vállaltak állást. Ezt a tanulási formát később az erdélyi református egyházkerület a teológia elvégzésének kötelezettségével intézményesítette: ezek a hallgatók voltak a paptanárjelöltek, akik — mintegy tízen — a teológia kollégiumában laktak.

A katolikus női hallgatók jórésze a *Marianumban* és az *Augusteumban* kapott helyet, a református diáklányok egyrésze pedig a református *Szeretetházban* lakott. A Báthor-Apor szemináriumban, a Református Kollégiumban, a Református Teológián és az Unitárius Kollégiumban, mint az ifjúság felekezeti központjaiban 1930 februárjától az Erdélyi Fialoknak több „megbízottja”, terjesztője és népszerűsítője is volt, decembertől pedig a református Szeretetház és a Marianum is szerepelt „Lapunk kolozsvári megbízottai”-nak bázisaként. A felsorolt diákotthonokban a viszonylag kedvező lehetőségek ellenére is, a Kolozsváron tanuló magyar hallgatóságnak csak mintegy fele kapott helyet. Hozzávetőleg 15 százalékuk — kb. száz fő — kolozsvári lakos volt, 5 százalékuk jómódú szülők gyermekeként albérlésben lakott, a „mezei jogászok” pedig mintegy 15 százalékot tettek ki. A legkedvezőtlenebb helyzetben a hallgatóságnak az a 15–20 százaléka élt, amely minimális anyagi lehetőségei folytán rokonoknál, tömeglakásban lakott, illetve nevelői és egyéb munkákból tartotta fenn magát.

A diákjóléti munka szervezett összefogása, amelyet az Erdélyi Fialok 1930-ban írások egész sorával szorgalmazott, lényegében már 1925-ben megindult, amikor az Országos Magyar Párt társadalmi gyűjtésre támaszkodva diáksegélyző akciót indított, 1927-ben pedig az Ellenzék szervezett Diákmenzát (az előbbi pénz-, az utóbbi inkább élelmiszersegélyt nyújtott). Mindkét szerv mellett a segélyek véleményezését végző választott diákbizottság működött, amelynek tagjai olyan hallgatók voltak, akik nem kívánták igénybe venni egyik segélyforrást sem. Tevékenységük az adatgyűjtésre és az ellenőrzésre is kiterjedt. Az OMP Diáksegélyzője az 1925/26-os tanévtől 1929/30-ig összesen 770 hallgatót részesített 1500–3000 lejes segélyben, az Ellenzék Diákmenza pedig 263 hallgatót fejenként 4–7000 lejből. Megemlítendő, hogy az OMP Országos Magyar Diáksegélyző Bizottsága és az Ellenzék közös (!) akciójaként már Bukarestben is megnyílt egy magyar diákotthon, amelyben ekkor 23 hallgató lakott. Az Erdélyi Fialok az általuk hirdetett ifjúsági autonómiaelvet hangsúlyozva minden fórumon folyamatosan hangoztatta, hogy az ifjúságnak „... anyagi és szellemi problémáit külön-külön szervek útján kell intéznie. Az anyagi, illetve érdekvédelmi küzdelem és szellemi munka más-más módszereket kíván, a módszerek külön szerveket igényelnek. Világnézeti ellentéteknek pedig nem szabad megakadályozniok a teljesen közös, mindenki érdekében álló érdekvédelmi munkát. . . A közös érdekvédelmi munka szervének szánt egyetemi magyar diákegyesületét

való küzdelem egységesen találta maga mögött az egész ifjúságot, ez a küzdelem akarja intézményesíteni a legfontosabb anyagi problémát: a diáksegélyezést, a Magyar Párt és az Ellenzék-Menza úttörő és áldozatos munkájának alátámasztására.”⁴⁰ Mivel egyik cél sem valósult meg soha, tízéves fennállása idején az Erdélyi fiatalok folyóirata és mozgalma jelentette az anyagi-szellemi közös érdekvédelem képviselői centrumát, s mint „... az egész ifjúsági probléma tükré és fókusza” — szervezte a Székely Társasággal egy frontba a Jancsó Béla által jelzett képviselői és szociális küzdelmeket egyaránt.

A korszak általános szervezeti széttagoaltsága, mint jelenség részben az 1918 előtt is meglévő egyesületek egymást jól kiegészítő tevékenységéből, részben pedig az új kényszerhelyzetben szükségmegoldásként létrejött szervezetek összehangolatlanságából, az átfedésekből és differenciálatlanságból, valamint politikai okokból és csoportellentétekből is származott. A *képviselői küzdelem* — a nemzeti alapon szervezendő egységes magyar diákkegyesületért folytatott többéves harc — kudarcát *politikai kényszerszertényezők* okozták, a *szociális munka egységesítésének* eredménytelenségét pedig a magyarság politikai vezetésének *csoportellentétei*. Az egyetemi egyesület megteremtésével — számtalan diákkegyesülés, tervezés és éles viták tárgyával kapcsolatban az Erdélyi Fiatalok számos esetben maga is állást foglalt,⁴¹ a diáksegélyezés kérdését pedig csupán első évfolyamában írások sorával tartotta napirenden.⁴² Az egyetemi diákkegyesület létrehozásának gondolata elsősorban éppen a diáksegélyezés egységesítése érdekében — vagy, amint Jancsó Béla fogalmazta, az OMP és az Ellenzék-menza áldozatos munkájának *alátámasztására* merült fel. A segélyezéssel kapcsolatban itt ismét egy olyan körülményt kell említenünk, amely az egyetemi közéletet átható jobboldali politizálás mellett — más okokkal együtt — ugyancsak hozzájárult az Erdélyi Fiatalok politikamentességének kialakulásához.

A magyarság politikai képviselőinek „irányadó körei” számára — a tizenöt korosztály hiánya folytán — különösen lényeges kérdésként merült fel az utánpótlás gondja, ezért — főként a harmincas évek elejétől — egyre inkább törekedtek az állam nyelvét már jól beszélő, jobban tájékozódó, hatékonyabban cselekvő ifjúság megnyerésére. Mivel pedig az egyetemi és főiskolai ifjúság nagy többsége rendkívül súlyos anyagi gondokkal küzdött, a nyomorgó főiskolások megsegítéséből nem egy esetben jól kamatoztatható politikai tőke képződött; ez a törekvés húzódott meg az OMP diáksegélyezési munkája, illetőleg a párt és az Ellenzék ilyen irányban is ellentétes tevékenysége mögött, amit végső soron a konzervatív beállítottságú, merevebb egyéniségű *Bethlen György* és a sok tekintetben radikálisabb, sokoldalú

40. Jancsó i. m. = *Erdélyi Helikon*.

41. Mikó Imre: *Egyetemi egyesület felé.* = *EF* 1930. 4. sz. 49–50.; Mikó Imre: *A K. M. E. H. É.-től a Bolyai Körig.* = *EF* 1931. 1. sz. 9.; Mikó Imre: *A főiskolai törvény és a magyar diákkegyesület.* = *EF* 1932. 6. sz. 107.; *A kolozsvári magyar egyetemi hallgatók emlékirata.* = *EF* 1931. 1. sz. 4.

42. Papp Ferenc: *A diáksegélyezésről.* = *EF* 1930. 5. sz. 73.; Vargha Lajos: *A diáksegélyezésről.* = *EF* uo. 111.; Zsombory László: *Diáksegély-akciók,* uo. 127.; Vargha Lajos: *Hogy állíthatunk fel egy diákközhont?* Uo. 128.; László József: *Magyar Diákközhontért,* uo. 150.; Orbán Endre: *Diákszövetkezetet!*, uo. 151.

tehetségű *Bánffy Miklós* ellentétes politikai koncepciója és személyes szembenállása motivált.

A húszas évek közepén Erdélybe visszatért Bánffy, volt magyar külügyminiszter román állampolgárságának feltétele (1926-ban) köztudottan a politikától való tízéves tartózkodás volt; ez az évtized Bánffy számára az intenzív közművelődési, irodalomszervezési munka időszakát jelentette — elég csupán helikoni tevékenységére utalni —, s ekkor teljesedett ki jelentős szépírói munkássága is. Természetszerűen ez a kulturális tevékenység előkészületi ideje volt majdani politikai működésének is, ebben pedig jelentős szerepet játszott az *Ellenzék* fölötti döntő befolyása, amellyel — más tényezőkkel együtt — számottevően ellensúlyozta az OMP lapjaként megjelenő *Keleti Újság* működését. Így válik érthetővé, hogy amikor például 1931-ben heves harcok folytak az ifjúság köreiből a diákból jövedelmének elosztása körül (az OMP és az *Ellenzék* Diákmenza segélyezettjei között), ez a küzdelem valójában csupán jelentéktelen epizódja volt a két arisztokrata és csoportjaik harcának. Mivel pedig szembenállásuk 1944 őszéig tartott, a diáksegélyezés egységesítésének ügye eleve kudarcra volt ítélve.⁴³

Az egyházak, mint az első időkben egyedüli nemzeti jellegű szervezetek — kevésbé reklámozott, de hathatósabb segítséget nyújtottak az említett diákok otthonok létrehozásával és fenntartásával. Ezek az otthonok már a húszas évek elején is a diákság kis szellemi-szervezkedési gócai voltak, működésük összekapcsolódott, s fontos szerepet játszottak a különböző felekezetekhez tartozó ifjúság közös nemzeti-társadalmi kérdésekben való egyetértésének kialakulásában. Ezt a folyamatot azonban mégis sokszor megzavarták a felekezetieskedés ellentétei, s olyan egyházi vezető is akadt, aki egyháza diákok otthonának szociális lehetőségeit felhasználva néhány fiatal sikerrel készített vallásának megváltoztatására.⁴⁴

Történtek azonban olyan magánkezdeményezésű visszaélések is, amelyek mögött a közéleti szereplésvágy dolgozott, s amelyek a gazdasági krízis mélypontján kifejezetten nyomorgó főiskolások helyzetéből akartak egyéni hasznos húzni; ilyen eset volt az altruista szerepben tetszelgő Botár István törekvése is, aki később a jobboldali *Friss Hírek* csoportjában is feltűnt. A szociális ellátottság körébe tartozó intézményesített alkalom volt a magyar diákból is, amelyet általában január közepén rendeztek meg. Az előkészítés során intenzív szervezőmunka folyt, aminek célja a tényleges rendezés mellett elsősorban a minél tetemesebb bevétel biztosítása volt: ennek érdekében védnöknek kérték fel a magyar közélet minden jelentősebb személyiségét, akiknek neve mellett a báli meghívón (a rendezőség által ismert) összes magyar egyetemistát és főiskolai hallgatót is feltüntették — rendezőként —, közülük az ifjúsági mozgalmak ismertebb alakjait főrendezőként (a Debreczeni László címlapgrafikájával díszített, kisebb kötet-

43. Az OMP-hez hasonlóan Bánffy Miklósnak is szüksége volt arra, hogy mögötte felsorakozott fiatal értelmiségiekre hivatkozhasson; a kortársak emlékezése szerint ez az érdek is vezette, amikor a Vásárhelyi Találkozó megtartásához szükséges engedélyt megszerezte a kormánytól.

44. Az Erdélyi Fiatalok egyik szerkesztőségi cikke *Lélekkalászás* cím alatt ítélte el a jelenséget. = *EF* 1931. 8–10. sz. 150.

nyi meghívók a magyar hallgatóság létszámára nézve forrásértékűek). Ezeknek a valóságos társadalmi seregszemle számba menő eseményeknek hangulatos szennazációját jelentették a bál időtartama alatt írt és kinyomtatott báli újságok, amelyekben a könnyed és élcelődő rögtönzések mellett tartalmas írások is olvashatók voltak. Az első valóban számottevő diákbál napja az Erdélyi Fiatalok születési dátuma is: az 1930. január 18-i estélynek több mint 1600 védnöke és 567 rendezője, az 1931. január 17-i bálnak pedig 1900 védnöke és 770 főiskolás rendezője volt. Az évek során volt olyan bál is, amikor a tiszta jövedelem a 200 000 lejt is meghaladta; ezek az összegek — főként Jancsó Béla javaslata alapján — fele-fele arányban oszlottak meg az OMP Diáksegélyzője és az Ellenzék Diákmenza között. A diákszociális intézmények között kell említeni még a Református Teológiaián 1928-ban megszervezett önszegélyző pénztárat, amely tagjainak hozzájárulásából két év alatt 200 000 lejnyi kölcsönt és támogatást nyújtott. Súlyos tehertételt jelentett a rendkívül magas egyetemi tan- és vizsgadíjak előteremtése is; a jogi karnak egyébként a többi fakultásra is érvényes adatai szerint az 1928—29-es tanévben az első évfolyamra beiratkozóknak 2975 lejt, majd II. éven 2900 lejt, III. éven 3100 lejt, a IV. éven pedig 3800 lejt kellett befizetni, vagyis az 1928-ban beiratkozó és 1932 tavaszán—nyarán végző hallgatónak csupán a tandíja 12 775 lej volt; ez — minden esetben sikeres vizsgát véve alapul! — a vizsgák és a szigorlatok, a doktori értekezés és avatás stb. különdíjaival együtt — a diplomáig 26 000 lejre nőtt, s mindez akkor, amikor a diákság havi létminimuma 2500 lej körül volt, amivel a hallgatóság 14,3%-a rendelkezett, s egy pár cipő 800—1000 lejbe került. Nem kis gondot jelentett a tankönyvek beszerzése sem; a legolcsóbbak ára is magasabb volt 100 lejnél, a jól „preparált” jogi tankönyvek pedig az újaknál is értékesebbek voltak. Ha a fenti kiadásokat az OMP és az Ellenzék diáksegélyzőjének juttatásaival összevetjük, szembetűnővé válik a segélyek igen alacsony „hatásfoka”. A szülői támogatás aránya pedig — holott főként a szabadfoglalkozású értelmiség és a biztosabb egzisztenciájú iparosság gyermekeinél ez volt az egyetemi évek anyagi alapja — ugyancsak kedvezőtlen volt az ifjúság többségénél; 44,4% minden szülői támogatás nélkül tanult. Állami alkalmazásban igen kevés magyar állt, a vagyonekobbzás-jellegű 1921-es földtörvénynek pedig kifejezetten a magyar kisebbség ellen irányuló rendelkezései nyomán nemcsak az egyházi, alapítványi, iskolai és közbirtokok számolódtak fel vagy mentek tönkre, hanem nagyrészt a paraszti birtokok is, amelyek a magyar bankok uzsorakamatainak terheit is viselték.⁴⁵ A munkásság jövedelme — akinek volt munkája s nem bocsátották el például a román nyelvtudás hiánya miatt — a létminimum határán és az alatt volt, erre nézve elég csupán a Falvak Népe számait idézni. Még a magyar tisztviselők nagyrésze sem gondolhatott gyermekeinek taníttatására; a felekezeti iskolák kezdő tanári fizetése 4000

45. A földbirtokreform történetét, intézkedéseit és hatását a román telepítési mozgalmakkal együtt alapvető művében Venczel József dolgozta fel (*Az erdélyi román földbirtokreform*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet RT., Kolozsvár, 1942. Különlenyomat az *Erdélyi Tudományos Intézet 1940—41. évi Évkönyvéből*, 159 lap.)

lej körül volt, a harminc év utáni tanári nyugdíj 1520 lej. A felekezeti elemi iskolák tanítói fizetése általában 2000, a kistisztviselőké 2—3000 lej volt. Valamivel kedvezőbb helyzetben volt az alsópapság, bár megtörtént, hogy a református lelkészek állami járandóságuk évi összegéből csak 1—2 hónapi támogatást kaptak kézhez. A gazdasági válság 1931-es mélypontján, a mezőgazdasági termékek árának rendkívüli esése miatt a parasztság már nemcsak a bankkölcsönöket nem tudta fizetni, hanem azok kamatait sem, s mindez a növekvő számú falusi hallgatóságot közvetlenül érintette. Csődbe jutott az OMP és az Ellenzék szociális munkája is. Egy elsőéves hallgató így írt 1931 őszén az Erdélyi Fiatalokban: „A legtöbb I. éves egyetemi hallgató csak annyi pénzt kapott otthonról, amivel felutazott és amiből a legszűkebb körülmények között fenntarthatja magát. De azért most is örömmel, szép reményekkel jöttek fel. Bízunk abban, hogy az Ellenzék, a Magyar Párt, a kollégiumok adnak valami segílyt, amivel a tanulmányaitokat megkezdhetik. Azonban csakhamar keserű kiábrándulás érte őket. Az Ellenzék menzától, a Magyar Párt diáksegélyezőjétől első évesek egyáltalán nem kapnak segílyt, miután a nagyon gyéren befolyt összegek még az eddig támogatott felsőbbévesek további segélyezésére sem elegendők... Közben míg az egyetemi beiratkozási, tan- és vizsgadíjakat is nagyon fel-emelték, mellékkeresetre pedig a mai munkanélküli időben semmi kilátás. Így a most I. évre készülők jórésze, még ha fel is veszik az egyetemre, kénytelen lesz hazamenni...” 1932 őszén Tóth Zoltán (a későbbi I. Tóth Zoltán) rajzolt még nyomorúságosabb képet a diákságról, aki az Erdélyi Fiatalok szerkesztőségének megbízásából az OMP, az Ellenzék és az internátusok illetékes vezetőivel készített „körinterjú”. Akik pedig mindezek ellenére befejezték tanulmányaikat, kisebbrészt lelkészként falun vagy felekezeti iskoláikban és orvosként teremtettek egzisztenciát, illetve — nehezebb körülmények között — nyelvtudásuk és felkészültségük ellenére ingyenes joggyakornokként, napilapok volontőrjeként vagy éppen kereskedelmi vígéként keresték kenyerüket. Ekkor, 1930-ban már érzékelhetővé vált a később nyomasztó súlyú értelmiségi elhelyezkedés gondja is, a magyar közvélemény azonban most még — a hiányok láttán joggal sürgetve az utánpótlás fokozását — a kérdést optimizmussal ítélte meg.

*

A kisebbségi lét első évtizedében a magyar társadalom szervezetlensége következtében a különböző diákegyesületek a nemzeti egyházak kereteiben jöttek létre, a református, unitárius, katolikus egyházak valláserkölcsi alapokon álló felekezeti generációs tömörülései voltak. 1927-ben a kormány az evangélikus szuperintendencia felállítását is engedélyezte Arad székhellyel, az evangélikus ifjúság tevékenységének azonban az Erdélyi Fiatalok történetében nem volt jelentősége.

A felekezeti elkülönültség az adott társadalmi-szervezeti széttagoltságban egyszerre jelentette az egymással való gyakori szembefordulást és az összekapcsolódást, az ifjúsági munkában is megnyilvánuló erős felekezetieskedést és a közös fellépést; a vallási szempontok mellett mindkettőben politikai törekvések is érvényesültek. Jellemzően felemás példája volt ennek

az az akció is, amellyel az egyesületek — a katolikus ERKNEFSZ kivételével — közös pártpolitika-ellenes álláspontjukat juttatták kifejezésre az Erdélyi Fiatalkor programja alapján, 1932 tavaszán, 1929 nemzedékének fellépését követően a két felekezetek feletti diákszerv, a Székelyek Kolozsvári Társaságának Ifjúsági Bizottsága és az Erdélyi Fiatalkor pezsdítő hatással voltak az egyházi diákegyesületek kulturális és falumunkájára is, amiben szerepet játszott az is, hogy sok aktív fiatal egyszerre vállalt munkát az SZKT IB-ben, az Erdélyi Fiatalkorban és egyháza diákszervezetében. Az általános szellemi-közéleti megélnkülés mellett azonban e hirtelen fel-frissülésnek az is oka volt, hogy az egyesületek — néhány egyházi vezető ösztönzésére — a két felekezetekfeletti szerv ellensúlyozására is törekedtek, feladták kizárólagosan vallási jellegüket és saját szempontjaik szerint aktuális társadalmi, néha politikai kérdésekkel is foglalkoztak.

Az első ifjúsági alakulat a református egyház *Ifjúsági Keresztyén Egyesületek* (IKE) szervezetének 1921-es felújításával jött létre a kolozsvári teológián, amelynek kezdetben csupán teológus tagjai voltak; az egyesület 1930-ig csekély létszáma más főiskolák hallgatóival alig gyarapodott, tevékenysége a belmissziós munkára és a bibliakörök szervezésére terjedt ki. 1930-ban az IKÉ-nek már 108 tagja volt, s a heti bibliakör mellett szombatonként világnézeti filozófiai, irodalmi és néprajzi előadásokat is tartottak, amelyeknek programjában — a református teológián! — a történelmi materializmus, a „szocializmus, mint világnézet”, a keresztyénység szociális feladatai és az irodalmi-művészeti modernség is szerepelt. 1930 tavaszán már külön konferenciát is szerveztek a főiskolások számára a determinizmus és a keresztyénység összefüggéseiről, majd ennek sikere nyomán nyáron is, amikor Tavasz Sándor is részt vett a megbeszéléseken. Az IKE állandó kapcsolatot tartott fenn a Federația Așotiaților Studentilor Creștini din România szövetséggel és rajta keresztül a Világ Diák Szövetséggel, a FACR nemzetközi keresztyén szervezeten át pedig az ortodox román ifjúsággal is. A Református Teológia ifjúsági folyóirataként 1923 és 1944 között adta ki az *Ifjú Erdélyt*, amelynek évfolyamai az Erdélyi Fiatalkorok megelőző korszakban is forrásértékűek.

A katolikus hallgatóság szervezete 1927. november 13-án jött létre, miután a katolikus egyház 1921-ben megszervezte az *Erdélyi Római Katolikus Népszövetséget*. E hatalmas szervezetnek 170 tagozatában mintegy 20 000 tagja volt. Az *Erdélyi Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztályának* (ERKNEFSZ) első kétévi működéséről csak annyit tudunk, hogy fő összefogó ereje ugyancsak a világnézetiség, a valláserkölcsi alap volt,⁴⁶ szervezeti felépítését tekintve pedig három kúriára, a Belső-Erdélyi, Székelyföldi és Határvidéki Kúriákra tagolódott, amelyek munkáját a tisztikar (elnök, alelnök, belügyi és külügyi főtitkár, főpénztáros) és a Népszövetség központi tanácsának priorja ellenőrizte. Az ERKNEFSZ előadás-szervező, kérdőíves és pályázatos falumunkáját — aminek iránya a protestáns egyesületekben, közelebbről az IKÉ-ben indult meg s vált elevenné — az Erdélyi Fiatalkor faluismereti tevékenysége követte. 1930-ban az ERKNEFSZ-nek 130 tagja volt; a három kúria „Működését csak november hó

46. *EF* 1930. 1. sz. 15–16.

végén kezdhetette meg, mert az egyesület irányítását illetően komoly elvi harcok miatt, hosszú ideig vajúdott.”⁴⁷ Ebben a tanévben — 1929 tavaszától — ifjúsági elnöke Dsida Jenő,⁴⁸ a szociális főtitkár Demeter János, elnök pedig a következő tanévtől Venczel József lett, valamennyien az Erdélyi Fiatalok leendő alapítói és munkatársai. A Székely Kúriában Márton András a székelység problémáiról, Pataki József pedig a székely jogfejlődésről tartott előadást, Kiss Árpád a csehszlovákiai magyar egyetemi ifjúság mozgalmairól, Veress Ernő a katolikus sajtóról számolt be, Demeter János pedig a kisebbség iskolán kívüli népnevelésének fontosságát fejtegette. A Belső-Erdélyi és a Határvidéki Kúria ugyancsak rendszeres kulturális munkát végzett, miközben az ERKNEFSZ faluszociográfiai pályázatot is hirdetett. Külkapcsolatainak sorában a Francia Katolikus Diákszövetséggel való kontaktusa említendő, amelynek 1929-es és 1930-as kongresszusain az egyesületet az Erdélyi Fiatalok későbbi munkatársa, (Bányai) Baumgarten László képviselte. A Szakosztály 1932 nyarán — Márton Áron népszövetségi ügyvezető elnöksége, György Lajos priorsága és Venczel József ifjúsági elnöksége idején vette fel — Majláth Gusztáv gyulafehérvári püspök emlékére — a *Majláth Kör* nevet.⁴⁹

Az unitárius hallgatóság ugyancsak 1927-ben alakította meg a *Dávid Ferenc Egylet Ifjúsági Körét* (DFEIK). A Kör 1929 őszén, Dávid Ferenc mártírhalálának 350. évfordulóján megemlékezést rendezett Déván is. 1930 januárjában a DFEIK-en belül külön Egyetemi Hallgató Csoport alakult, amelynek ügyvezető titkárai Mikó Imre és Gyallay Papp Zsigmond joghallgatók, valamint Péterfy Gyula zeneakadémista lettek. A Körben fejtette ki nagyarányú falumunkáját Balázs Ferenc is, aki Székelykeresztúr környékén 1929 novembere és 1930 márciusa között mintegy száz faluban 160 vetítettképes előadást tartott, amelyek jövedelme az általa szerkesztett *Kévekötés* c. unitárius folyóirat költségeihez is hozzájárult. A DFEIK 1930 őszen egyetemes konferenciát tartott Nagyajtán, amelyen több mint kétszáz főiskolás vett részt. Mikó Imre titkár, az Erdélyi Fiatalok főmunkatársa „... az unitárius ifjúság új útját a haladó szellemű magyar ifjúsági mozgalomba való bekapcsolódásában határozta meg.” A konferencia főként azért tekinthető jelentősnek, mert elhatározta „... egy ifjúsági daloskönyv szerkesztését, amelyben új egyházi dalok mellett főleg Bartók—Kodály gyűjtésű népdalok szerepelnek...” A DFEIK munkájára és az unitárius fiatalság érdeklődésére jellemző, hogy a legkisebb erdélyi magyar egyház főiskolásai szervezetük összejövetelét a többihez képest a legnagyobb számban látogatták.⁵⁰

47. Venczel József: *Az erdélyi magyar főiskolai ifjúság mozgalmának kibontakozása.* = *Magyar Kisebbség*, 1933. 3—4. sz. 101.

48. Az ERKNEFSZ négy éve, 387.

49. *Majláth-Kör. Az Erdélyi Róm. Kat. Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya.* = *Erdélyi Tudósító*, 1933. 5. sz. 292.

50. *Beszámoló az Unitárius Teológiai Akadémia Önképzőköre működéséről.* = *EF* 1930. 6. sz. 103—104.

Kolozsvár húszas évekbeli magyar közéletének egyik jelentős — mégis alig ismert, jobbára csak kortársi emlékezésekben felbukkanó — központja a *Székelyek Kolozsvári Társasága* elnevezésű, bejegyzett társadalmi egyesület volt (SZKT), amely társadalmi helyzetükre való tekintet nélkül, laza keretben tömörítette a Kolozsvárt élő, vagy csak itt dolgozó-tanuló székelyeket. Az egyesület „sem összetételét, sem céljait illetően nem indult és később sem mutatkozott szeparatistának — írja visszaemlékezésében Demeter János. — Hívott és vonzott mindenkit, aki jól érezte magát az egyszerű emberek körében és valamilyen okból hátat fordított a társadalmunkra itt Kolozsváron különösen erősen ránehezedő arisztokratikus és klerikális szellemnek... Kétségtelen, hogy valami, kellően meg nem fogalmazott és ki nem kristályosodott utat jelentett ez, amely rokonszenves politikai, és közművelődési együttműködést ajánl mindenki számára, vállalásra és társadalmi eredetre való tekintet nélkül.”⁵¹ A Társaság szociális és közművelődési munkája kezdettől fogva ösztönzője volt a felekezeteken kívüli, azok felett egyesületre törekvő diákmozgalom fejlődésének, s bár működése talán még az egyházi egyesületeknél is kevésbé ismert, döntő szerepet játszott nemcsak a város magyar közművelődésében, hanem az Erdélyi Fiatalok történetében is. Tevékenysége az új mozgalomnak is bázisául szolgált, s keretei között jött létre az Erdélyi Fiatalok közvetlen elődje, az *Ifjúsági Bizottság* is. Mivel pedig az SZKT ifjúsági szervezetének és majd a lapnak a vezetése a személyeket tekintve is jórészt közös volt, az SZKT a folyóirat és mozgalma megindulása után is jóideig mint az Erdélyi Fiatalokkal közös alapokon álló testvérszervezet működött. Lététől már az Erdélyi Fiatalok dokumentálható előtörténete is elválaszthatatlan. Az az új szellemiség, amely az eleven diákmozgalmak sodrában szervezte táborát és keresett önálló, független fórumot, s amely ekkor még kevesekben tudatosult, és később az egyesületért vívott kollektív harcot is az összefogás, a reális kisebbségi helyzet tudat kifermálásának szolgálatába állította — először az SZKT-ban csírázott ki. Az Erdélyi Fiatalok megszerveződésének első látható, sokatmondó megmozdulása a kortársak egybehangzó emlékezése szerint egy szerény SZKT-beli összejövetel volt:⁵² 1929. január 27-én, Ady halálának tizedik évfordulóján Jancsó Béla harmadéves orvostanhallgató emlékezett meg a költőről, a szóbeli mozgósításra megjelent 30—40 hallgató előtt méltatva Adynak a magyar irodalom és gondolkodás történetében, az erdélyi szellemi életben is új korszakot nyitó forradalmi jelentőségét. Jancsó előadása és a megelőző beszélgetés olyan hatást tett az átlagnál egyébként is tájékozottabb, nem minden „előképzés” nélküli hallgatóságra, hogy nemcsak az előadások rendszerezését mondták ki, hanem elvből elhatározták az SZKT ifjúsági tagozatának megalakítását is.⁵³ A tagozat felállítására csak 1929 tavaszán került sor, Jancsó előadását azonban — amely ekkor az egyetlen nyilvános Ady-megemlékezés volt — sorozat követte; elsőként László Ferenc joghallgató február eleji megem-

51. *Századunk sodrában*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975. 91—92.

52. László Dezső: *Erdélyi Fiatalok*. = *Korunk*, 1973. 6. sz. 923.; Csapody Miklós: *Beszélgetés Debreczeni Lászlóval*. 1977. Kézirat.

53. László Dezső i. m. 923.

lékezése a száz éve született Orbán Balázsról. A sorozat megszervezésében az SZKT akkori elnöke, dr. Bernád Ágoston⁵⁴ a tárgy és az előadók megválasztásában egyaránt szabad kezet adott Jancsónak. Ez a fokozódó figyelem és látványos siker azonban a politikai és az egyházi élet vezetőköréit is állásfoglalásra készítette: az egyházak vezetőinek konzervatív többsége nyomatékosan elítélte a felekezeten kívüli ifjúsági munkát, s megkísérelte a Székely Társaság új fórumának elszigetelését is, mert benne az egyházi befolyás csökkenését látta, némelyek pedig egyenesen egyházellenességgel vádolták meg a fiatalokat (az „egyházellenes-e a magyar ifjúság?”-kérdéskör félreértéseket oszlató számontartásával az Erdélyi Fiatalok is foglalkozott). Azok a felekezeti támadások, amelyeknek később igen jelentékeny részük volt az Erdélyi Fiatalok hanyatlásában is, tulajdonképpen ekkor kezdődtek. Az egyházi konzervativizmus aktivitása most is a felekezeti ellentétek kiéleződéséhez vezetett, de konkrét leszerelési kísérletek is történtek; a főiskolás IKÉ-t például olyan ellen-előadássorozat szervezésére utasította a református egyház, amelynek a teológia tanácstermében tartandó, társadalmi kérdésekkel foglalkozó összejöveteli kifejezetten az SZKT ifjúságának elvonását, egyházi keretek között tartását célozták. Ezzel kapcsolatban említésre méltó egy általános érvényű tény, amely arra mutat rá, hogy az átfogó társadalomszervezési koncepcióval fellépő, ennek alapját pedig az ifjúság egységében látó Erdélyi Fiatalok miként hozták létre önmagukat, hogyan és miért választották ki az irányítógárda tagjait. Az ellen-előadások referenseinek sorában ugyanis még ott találjuk László Dezsőt is, aki az Erdélyi Fiatalok főszerkesztője, a mozgalom élcsapatának Jancsó Béla mellett legfontosabb egyénisége és ideológusa lesz. László Dezső ekkor már aktív református lelkes, egyházkerületi belmissziós utazótitkár volt; ismert ifjúsági vezetőként sohasem kizárólag reformátusként szemlélte nemzedéke és a kisebbségi magyarság helyzetét, ifjúsági-közéleti tevékenységében a vallási szempontok fölé emelkedő egység gondolat képviselője volt. Nyilvánvaló, hogy Jancsó Béla az Erdélyi Fiatalok előkészítése során mindenekelőtt ezért választotta őt munkatársául, akivel egy évtizeden át teljes elvi egyetértésben és szoros barátságban dolgozott együtt. László Dezső tevékenységének az az ideológiai tartalma, ami az Erdélyi Fiatalok közleményeiben és más folyóiratokban is megnyilvánult, nem egyszer vívta ki saját egyháza vezetőinek rosszallását és kemény kritikáját is; bár élete végéig hivatásának élő pap és egyházának nagyformátumú egyénisége volt, felekezeti és más kizárólagosság nem vezette, nézeteinek pedig jelentős szerep jutott az Erdélyi Fiatalok politikamentességi platformjának kidolgozásában és az ideologikum megfogalmazásában. Az SZKT-t „kontrázó” előadássorozat sem teológiai kérdésekkel, hanem a nemzedékiségnek a közérdeklődés fókuszában álló problémájával foglalkozott.

Az Erdélyi Fiatalok elődjéről 1929. április 29-én született döntés, amikor az SZKT választmánya hozzájárult ahhoz, hogy a Társaság keretei között dolgozó fiatalok saját generációs szervezetet hozzanak létre. A fő-

54. Dr. Bernád Ágoston (1890–1950) kolozsvári ügyvéd lelkes híve és támogatója volt az új ifjúsági törekvéseknek, az egyetemi egyesületért vívott harcnak és az Erdélyi Fiatalok mozgalmának.

iskolás szakosztály megszervezésére határozták el egy bizottság kijelölését, amelynek tagjai Pálffy László, Szász Ferenc, Szentimrei Jenő, Tamási Áron, Bíró Sándor és Jancsó Béla választmányi tagok lettek, s akiket a vezetőség „azzal bízott meg, hogy magukat a főiskolai hallgató tagok közül történő választással 15 tagúra egészítsék ki s egyben a bizottságnak elnököt is válasszanak.” Ebbe a munkába — Jancsó programjának és személyes tekintélyének köszönhetően, a Református Teológia konzervatív tanárainak ellenében — már a későbbi főmunkatárs László József is bekapcsolódott, aki a Főiskolás IKE elnökeként szerepelt. A gyűlés a jelölőbizottság javaslatára elnöknek egyhangúlag Jancsó Bélát választotta meg.⁵⁵ Az IB összetétele jól mutatja az időszak ifjúsági erőviszonyait is; az Erdélyi Fiatalok két jelentős alakja, Mikó Imre és a Szegedről nemrég hazatért Csögör Lajos mellett itt találjuk az Erdélyi Fiatalokkal kezdettől szembenálló, közéleti szerepre aspiráló Albrecht Dezsőt is, aki később az újrainduló Hitel nemzetpolitikai szemléjének felelős szerkesztője lett.

Rövid, de szükséges kitérőként az Ifjúsági Bizottság megválasztásával kapcsolatban szólni kell arról a jellegzetességről is, amely mint szemléletmód és közéleti normatíva az ifjúság fórumteremtését, testületi életét, döntéshozatalát is jellemezte. A sok megbeszélés, álláspontegyeztetés, szabályzatkidolgozás, jegyzőkönyv, az állandó és alkalmi képviselő aggályos ki-munkálása és a nemegyszer valóban körülményesnek ható tisztségválasztások ma talán önképzőkori pedanteriának, a tárgy jelentőségét külsőségeiben is eltúlzó, bezárkózó szervezetieskedésnek tűnhetnek, mindez azonban — túllépve most már az egyházi egyesületek megosztottságán — a szervezeti élet messzemenő demokratizmusát, alkotmányos jellegét és pártatlanságra való törekvését fejezte ki. Nyilvánvaló, hogy ezekben a küzdelmekben nagy szerep jutott a politizálást tanuló fiatalok kivárá, megelőző, leszerelő és ellensúlyozó taktikájának és az átgondolt stratégiának is, az álláspontok érvényesítése azonban a tolerancia és az alkotmányosság keretei-szabályai szerint folyt, amit a felekezeti arányok kényszere is kötött. Mindezt nem csupán az évtized ifjúsági mozgalmainak jellemzőjeként kell említeni, hanem azért is, mert az itt megragadható szervezeti demokratizmus, az önálló és felelős döntéshozatal, a minden irányú kizárólagosság nyílt és következetes visszautasítása modellérvényűen az Erdélyi Fiatalok működésében fejeződött ki, ami később a legkülönbözőbb politikai vádak megfogalmazására adott lehetőséget.

Az Ifjúsági Bizottság Jancsó Béla elnökletével határozott programmal és előre kidolgozott tervekkel látott munkához az 1929/30-as tanévben; az IB, mint „A felekezetek feletti egyetemes erdélyi magyar problémák megbeszélésének helye”, fő törekvésének tartotta, hogy az ifjúságnak most már nagyobb tömegeit öntudatosítva, ráébresszen arra, hogy a generáció saját problémáin maga gondolkozzon és azok megoldásán maga dolgozzon.

55. A gyűlés szótöbbséggel további 9 tagot is kooptált. Tagok: S. Nagy László ref. teológus, Veress Donát tanárjelölt, Mikó Imre joghallgató, Csögör Lajos orvostan-hallgató, Szentiványi Elek joghallgató, Kadacsi Zoltán és Orth Imre ref. teológusok; a két legkevesebb szavazattal rendelkező jelöltet, Kiss Árpád (36) és Albrecht Dezső (16) joghallgatókat a közgyűlés az IB póttagjaivá nyilvánította.

Itt fedezhető fel az Erdélyi Fiatalok ideológiai eklekticizmusát kárhóztató elutasítások egyik forrása is. „Már alapelvként számít — írta Jancsó Béla — a legellentétesebb felfogásokat is meghallgatni, de csak szakemberektől. Metodikus alapelv: minden alkalommal vita, illetve megbeszélés, ami közösen alakítja ki a véleményeket, másrészt pótolja a középiskolai önképzőkörök hiányát és közszereplésre nevel a legalkalmasabb módon: a nyilvánosság és a szakszerűség ellenőrzése alatt.”⁵⁶ Az SZKT IB-t nemcsak közművelődési-ismeretterjesztő fórumként, hanem mindenekelőtt a nemzedéki tudat szabadelvű kiformalójaként, ideológiai és szervezeti kötöttség nélküli „szabadegyetemként” kell értékelnünk, ahol nemcsak társadalmi és társadalompolitikai kérdések, hanem az erdélyi és magyarországi szellemi élet eseményei, vitákat keltő új művei és az ifjúság megmozdulásai is szóba kerültek, mint például Szekfű Három nemzedéke, Szabó Dezső Füzetei és az Új Magyar Föld, a szocializmus és a nemzetiségi kérdés. Az IB egy tanév alatt 34 előadást és szemináriumot szervezett, amelyeken az egyórás referátumot további egyórás vita követte; a rendezvények iránti érdeklődést mutatja, hogy a csütörtök esti ismeretterjesztő előadásokat 1929 novemberétől az unitárius kollégium hatalmas dísztermében kellett megtartani. Az ismeretterjesztő és a kisebbségi jogi szemináriumok, valamint a közgazdasági szeminárium rendezésének alapelve a Jancsó által megfogalmazott szabad véleménynyilvánítás volt. A kisebbségi jogi szemináriumokat, amelyek hármas tematikai csoportosításában a pozsonyi magyar joghallgatók hasonló fórumát vették alapul⁵⁷ — valamennyi kar magyar hallgatói látogatták. Az SZKT IB szociális munkájára mutat a főiskolások részére kiírt szövetkezeti pályázat is az is, hogy a Társaságba beiratkozott ifjúság egy része — főként a református teológusok — intenzíven foglalkoztak a kolozsvári székely tanoncok szellemi gondozásával is, Bíró Sándor vezetésével. Az IB tevékenységének hatására az SZTK ifjúságának létszáma 1930 nyarára 251 főre emelkedett. Egyéves munkájukról az 1930. május 15-én megtartott közgyűlésen számoltak be, amikor elnöknek ismét Jancsó Bélát — már mint az Erdélyi Fiatalok főmunkatársát — választották meg.⁵⁸

56. Jancsó Béla: *Az erdélyi magyar ifjúság problémáiról.* = *Erdélyi Helikon* 1931. 1. sz. 16.

57. Mikó Imre: *Jogi szeminárium.* = *EF* 1930. 7. sz. 114.

58. Az Ifjúsági Bizottság tagja lett Csákány Béla, Huszár Kálmán, Laczkó László és Miklós András joghallgatók, Kun Ádám kereskedelmi akadémiai hallgató, Antal Gusztáv, Fazekas Sándor, Kali István református és Rázmány Mór unitárius teológus. Melléjük az SZKT vezetősége a választmányból delegált még dr. Gönczy Lajos ref. teológiai tanárt, Szentimrei Jenő főszerkesztőt, Tamási Áron író, dr. Zágonyi István főszerkesztőt és Krausz Ottó gyógyszerészhallgatót. — Az IB 1929/30-as működéséről az Erdélyi Fiatalok rendszeresen beszámolt (16., 32., 64., 101—102. és 114. lapok, 5. és 6. szám III. borítói).

PROGRAMM UND GENERATION
EIN ABSCHNITT AUS DER VORGESCHICHTE
DER „ERDÉLYI FIATALOK“ (JUGEND VON SIEBENBÜRGEN)

1923 — 1929

M. CSAPODY

Mit dem Friedensdiktat von Trianon nach dem ersten Weltkrieg geriet das Ungartum Siebenbürgens, das an Rumänien angeschlossen wurde, in nationale Minderheit, was in allen Sphären des gesellschaftlichen und Privatlebens eine erlahmende Schockwirkung ausgelöst hatte. Die anfängliche passive Resistenz wurde nur langsam mit der gesellschaftlichen Aktivität und dem herausbildenden Bewusstsein einer realen Minderheitslage abgelöst. Der öffentliche Tätigkeitsanspruch und der neue Patriotismus — Heimatslandstreue und Schicksalsübernahme —, sowie die Schicksalsgemeinschaftsidee der verschiedenen siebenbürgischen Völker verkörperte sich in der historischen Lehre des Transsilvanismus. Nach der Veränderung hat der grösste Teil des sog. bürgerlichen Mittelstandes Siebenbürgen verlassen, so trug neben den Verlusten im Krieg auch die Repatriierung von fast 200 tausend Menschen dazu bei, dass von der Geschlechtskette des Ungartums 15 Generationen fehlten. Für die zu Hause Gebliebenen und für das Lebensgefühl derjenigen, die ihre Universitätsstudien in Rumänien weitergeführt haben, war die herumtastende Ungewissheit und das drückende Krisenbewusstsein charakteristisch. Ihre Weiterentwicklung wurde durch die Diskriminierung gegen die Minderheiten und durch die wirtschaftliche Niederdrücktheit fast unmöglich gemacht. Die kulturelle Körperschaftsarbeit wurde im Rahmen der drei grossen nationalen Kirchen geführt. [Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya — ERKNEFSZ (Universitäts- und Hochschulabteilung des Römisch-katholischen Volksbundes von Siebenbürgen); Ifjúsági Keresztyén Egyesület — IKE (Christliche Jugendvereinigung der reformierten Kirche); Dávid Ferenc Ifjúsági Kör — DFEIK (Dávid Ferenc Jugendkreis der Unitarier)]. Diese Konfessionsgruppierungen der Jugend standen auf religiöser Grundlage. Daneben spielte die Székelyek Kolozsvári Társasága — SZKT (Kolozsvärer Gesellschaft der Szekler), deren Jugendkomitee mit der Führung von Jancsó Béla die unmittelbare organisatorische Vorgeschichte zur Erdélyi Fialatok bildete, eine bedeutende Rolle. Bis 1930 fehlte die zusammenfassende, die ganze ungarische Jugend Rumániens organisierende Institution, die mit ihrer organisatorisch-erzieherischen Arbeit nicht nur die praktischen Aufgaben der materiellen und organisatorischen Interessenverteidigung vertreten kann, sondern mit ihrem realen — den historischen Verhältnissen und den Lebensinteressen der Minderheit entsprechenden — neuen ideologischen Programm auch eine neue Mission für die Jugend zu erschliessen vermag, und dadurch kann sie zur Befreiung der inneren Kräfte der ganzen ungarischen Nationalitätengesellschaft und zur Herausbildung einer neuen Mentalität beitragen. Diese Aufgabe hat die im Jahre 1929 erscheinende Generation auf sich genommen. Sie schufen ohne äussere Unterstützung im sozialen, volkshumanistischen und bürgerlich-demokratischen oppositionellen Ideenkreis des Volksdienstes ihr Organ, *Erdélyi Fialatok*. Das Blatt bedeutete als einzige stabile Generationsinstitution eine Schule zur Vorbereitung der öffentlichen Aufgaben. Der spiritus rector der Bewegung war *Béla Jancsó*, der auch schon in der Gruppe *Tizenegyek* (Die Elf) und im *Bethlen Gábor Kör* (Bethlen Gábor Kreis) zu Szegeed eine entscheidende Rolle gespielt hatte. Jancsó begann mit dem Hauptredakteur *Dezső László* und mit *Ferenc Balázs*, *László Debreczeni*, *Sándor Bíró* die Organisation der Jugend mit dem Berufsbewusstsein, das die Aufgabe der heranwachsenden Intelligenz in der gründlichen fachlichen Vorbereitung im Interesse der Grundlagen der ungarischen Gesellschaft, der Bauernschaft und der Arbeiter, sieht. Nach 10jährigem Minderheitsdasein, nach der Zeit des ideologischen Kampfes und der organisatorischen Zersplittertheit der Jugendbewegung hatte die Erdélyi Fialatok einen Gipfelpunkt der jugendlichen Arbeit erreicht: sie formulierte ihre Konzeption im Gedanken des Generationsselbstbewusstseins. Die Tatsache der Entstehung der Erdélyi Fialatok, die Kompliziertheit ihrer ideologischen, bewegungsorganisatorischen und persönlichen Verhältnisse lenkt die Aufmerksamkeit eben auf dieses Generationsselbstbewusstsein,

auf seine soziologische und Mentalitätsneuigkeit, in der das Ideologische in eigenartiger gesellschaftlich-demographischer Bestimmtheit ausgedrückt wurde.

Die Studie gibt nach der Übersicht der Perioden der Generationserscheinungen (1918—1944) eine Analyse über das Allgemeinbefinden und die Gedankenwelt der ungarischen Studenten der Anfangsperiode, dann registriert sie — als Vorgeschichte der Erdélyi Fiatalok — die Angaben der Anhäufungsperiode, die von den zwanziger Jahren bis der Mitte der dreissiger Jahre eine neue Generation von anderthalb tausend Menschen gegeben hat. Sie gibt einen Ausblick über die Gestaltung der Lebensverhältnisse der späteren ideologieschaffenden Intelligenz, analysiert die soziale Versorgung der ungarischen Studenten, die Arbeit der behilflichen Institutionen, darunter die Tätigkeit der Jugendorganisationen ungarischer Kirchen und die der SZKT. Sie macht einen Überblick über die staatlichen unterrichtspolitischen Entscheidungen, die die Möglichkeiten der Intelligenznachwuchses tragisch eingeengt haben, weist auf deren Wirkung hin, auch die öffentlich-politische Bedeutung der Jugendbewegungen andeutend.